

Ondanks het feit dat het klimaat in de Nederlanden niet erg geschikt is voor het kweken van zijderupsen, werden er sedert de 16de eeuw toch herhaaldelijk pogingen in die zin gedaan (1). In 1565 bestond er reeds een zekere produktie te Antwerpen, terwijl men in hetzelfde jaar ook te Dendermonde een poging waagde (2). De mislukking van deze pogingen, kon echter niet beletten dat er b.v. te Antwerpen in de 16de eeuw een bloeiende zijdenijverheid ontstond. De zijde voor de plaatselijke bedrijven werd ingevoerd uit Italië, Spanje, Oost-Indië, China en Frankrijk. Uit het begin van de 17de eeuw kennen we nog plannen voor teelten te Brugge en Gent (3).

Fig. 1 De Zijderups.

Gravure geschonken aan de Florentijnse edelvrouw Constantia Alamannia door haar man, de illustere Raphael Medici, Florentijn, hoofd van het voetvolk van Etrucia.

(Gravure van Karel de Malley, Antwerpen 1571-1635, originelen in het Nederlands Textielmuseum). (Tilburg)

Een nieuwe reeks pogingen om tot een eigen produktie te komen dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw. Een interessant voorbeeld van een dergelijk initiatief (toen meestal ondernomen door grootgrondbezitters) situeerde zich te Poeke (Oost-Vlaanderen), op het kasteeldomein van Charles de Preudhomme d'Hailly, baron van Poeke (4). Ca. 1750 vatte hij het plan op om in eigen beheer zijde te gaan produceren. Tussen 1749 en 1752 kocht hij, via enkele tussenpersonen, een paar honderd *moerebesieboomkens* te Orleans (Fr.). Deze moerbeibomen werden duidelijk niet louter als fruitbomen aangekocht, vermits in 1751 reeds een vergoeding werd genoteerd voor het *gadeslaen van de sydewormen*. De *syde wormen boomkens* werden geplant op een stuk grond (1 bunder 142 roeden, gelegen ten westen van het kasteel en dichtbij de kerk van Poeke. De moerbeibomen (vooral de witte soort = *morus albus*) werden in Zuid-Europa gekweekt voor de zijderupsteelt. Het zijn uit China afkomstige sierbomen. De heldergroene

bladeren vormen de beste voedingsbodem voor de zijderupsen, waarvan de cocons (na een aantal behandelingen) uiteindelijk de zijdedraad leveren. Dit gebeurde meestal in een plaatselijke zijdespinnerij. In 1764 besloot de baron van Poeke dat de tijd rijp was om met een eigen produktie te starten. Hij zocht kontakt met de heer Martin Pocachard uit Bours nabij Lyon, het Franse centrum van de zijdeproduktie. Zijn uiteindelijke doel was *une manufacture d'un métier, soit pour fabriquer des bas ou des rubans ou autre marchandise*. Op één weefgetouw wou hij dus proberen om kousen, linten of strikken te fabriceren. Binnen de twee tot drie jaar zou de fabriek goed moeten draaien. Tijdens deze proefperiode kreeg hij gratis kost en inwoning. Hij diende tevens 6 ons zaad van witte cocons en zaad van moerbeibomen uit Frankrijk mee te brengen.

Op 15 maart 1765, op het ogenblik van de zaaitijd, kwam Martin Pocachard te Poeke aan. Hij kreeg onmiddellijk de leiding van het bedrijf en stond in voor de opleiding van enkele personen. Tijdens de maand mei begon men met het plukken van de moerbeibladeren en op 17 mei met het *aftappen van de zijde*. Eén van de deelnemers was in totaal 45 dagen bij deze eerste oogst betrokken. Uit een

Fig.5 Weefstuk uit 1855, voorstellende Keizer Napoleon III en Keizerin Eugénie, uit de fabriek Lagrange te Deinze, geëxposeerd op de Internationale Tentoonstelling te Parijs in 1855.

(Verzameling Jacques Pironne, Brussel). ➤

rapport van 1770 blijkt dat de oogst niet geslaagd was. Door een gebrek aan moerbeibladeren dienden de meeste wormen weggeworpen te worden. Uit een totale produktie van slechts 52 ons cocons hield men, na reiniging, slechts 6 ons zijde over. Deze slechte oogst was vermoedelijk niet de eerste. Hij scheen helemaal niet te kloppen met de rijkdom die, althans volgens sommige Franse auteurs, uit de teelt van moerbeibomen en zijde wormen moest voortvloeien. De produktie te Poeke was dus helemaal niet in verhouding tot de gedane inspanningen. Het te koude klimaat en het voortdurend tekort aan bladeren lieten niet toe tot een rendabele produktie te komen. Het is duidelijk, dat op een dergelijke basis geen bloeiend bedrijf kon gevestigd worden en dat het experiment op korte termijn tot mislukken veroordeeld was.

Een meer bekend voorbeeld uit de 18de eeuw was het initiatief van Karel van Lorreinen, die ca. 1755 eveneens begon met het aanplanten van witte moerbeibomen in het park van zijn kasteel te Tervuren, waar hij nadien eveneens een zijde- en kousenfabriek zou oprichten (5). Sedert ca. 1763 werden er door Joseph Gabourdes zijden kousen vervaardigd, waarvoor de benodigde zijde gedeeltelijk zelf geproduceerd werd. Toch was ook hier de pro-

◀ Fig. 2 Het voeren van de zijderupsen met moerbeibladeren.

Als de rups zich volgevreten heeft, rolt zij zich op als een bal.

(Gravure van Karel de Malley, Antwerpen 1571-1635, originelen in het Nederlands Textielmuseum). (Tilburg)

◀ Fig.3 De vrouwen haspelen vele duizenden zijden draden en zij maken zo de garens van de zijden weefsels.

(Gravure van Karel de Malley, Antwerpen 1571-1635, originelen in het Nederlands Textielmuseum). (Tilburg)

duktie geen onverdeeld succes ! In 1783 vond de Keizerlijke en Koninklijke Academie het zelfs noodzakelijk een prijsvraag uit te schrijven, met als onderwerp : *Door welke redenen is de aenkweekinge der Zijdewormen in deze Provintien mislukt, en welke zouden de middelen zijn, om de zelve te doen gelukken ?*

Men gaf blijkbaar de moed niet op, want uit de 19de eeuw stammen een ganse reeks pogingen, waarvan er uiteindelijk toch enkele succes leken op te leveren. In Meslin-l'Évêque werd er vanaf 1827 uitstekende zijde geproduceerd (6), terwijl er in 1829 te Gent met de steun van de regering zelfs een maatschappij werd opgericht (7). Te Gent werd, net zoals elders in Vlaanderen, zoals bv. te Deinze, na 1830 ook de zijdenijverheid bevorderd. Eén der eerste fabrikanten die zich aan het kweken van zijdewormen waagde, was De Gandt wiens zijdewormkwekerij, -spinnerij en -weverij spijtig genoeg in mei 1832 door brand werd vernield. Zijn bedrijf te Wondelgem was omgeven door uitgestrekte moerbeiboomplantages.

Reeds het Hollands bewind en ook Leopold I beschermde deze zijdenijverheid. Onder Willem I werden toeslagen verleend aan ieder die zich met zijde- of moerbeiboomteelt bezig hield. Bij Koninklijk Besluit werden bv. voor het jaar 1834 premies en eremedailles aan kwekers van moerbeibomen toegekend. Ook op andere manieren werd deze nijverheid gesteund. De regering leverde gratis de eitjes en spon gratis de zijde in de staatsspinnerij van Meslin-l'Évêque. Andere pogingen dateren van 1828-1830 (Petegem-Deinze) en 1830 (Luik) (8). Om de produktie te bevorderen ging de jonge Belgische staat sedert 1832 zelfs over tot de kosteloze uitdeling van moerbeiplanten. Hierdoor werden er in de loop van enkele jaren ca. 1 miljoen moerbeibomen in België aangeplant, ondermeer te Wondelgem, Evergem, Flobecq en Oudenaarde. Uit die tijd dateren ook de eerste handboeken, zoals de bekende Gentse uitgave over *De Belgische moerbezienplanter en zijdewormopvoeder*. Dit alles leverde soms een tijdelijk succes op, zoals het bedrijf van 24 hectare te Vorst, met een spinnerij met 12 molens, waar men vanaf 1841 zijde heeft geproduceerd.

Verder archiefonderzoek zal ongetwijfeld nog meer gegevens opleveren over de zijdenijverheid in onze gewesten. Een blijvend succes is het blijkbaar toch nooit geworden ! . . . . .

Fig.4 Zijdedoek uit 1849, met portret van Leopold I, geweven door Corneel Daems te Deinze. (Verzameling Museum van Deinze en de Leiestreek, Deinze).

Voetnoten

- (1) A.K.L. THYS, *De zijdenijverheid te Antwerpen in de zeventiende eeuw*, Pro civitate, historische uitgaven in-8°, nr. 23, 1969, blz. 1-30 (met bibliografie).
- (2) J. BROECKAERT, *Varia - Oude nijverheden te Dendermonde*, in : *Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde*, reeks II, deel 12, 1906, blz. 325.
- (3) a. VIAENE, *Proeven van zijdeteelt in de Vlaanders 1606-1840*, in : *Biekorf*, jaargang 58, Brugge, 1957, blz. 226-227.
- (4) A. STROOBANTS, *Enkele gegevens over de bouwgeschiedenis van het kasteel van Poeke en over de plaatselijke zijdeteelt in de 18de eeuw*, in : *Appeltjes van het Meetjesland*, XXXIII, 1982, 27 blz.
- (5) A. VANRIE, *Inventaire des archives de la Maison de Charles de Lorraine*, Brussel, 1981, blz. 143-157 en 239-243.
- (6) A. RIBBERG, *Traité de la culture du murier et de l'éducation des vers à soie en Belgique*, Brussel, 1853, blz. 9-12.
- (7) A. VIAENE, o.c., blz. 229-230.
- (8) G.P. BAERT, *Zijderupsenteelt in de Vlaanders*, in : *Biekorf*, jaargang 58, Brugge, 1957, blz. 281-282. E. FAIRON, *Un projet d'élevage des vers à soie au Pays de Liège en 1775*, in : *Bulletin de l'Institut Archéologique Liégeois*, XXXVII, 1907, blz. 152.

fig. 6.

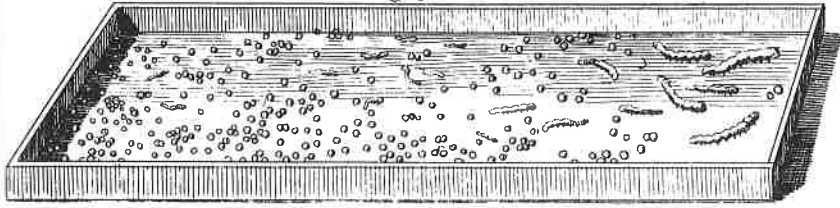

fig. 8.

fig. 9.

fig. 10.

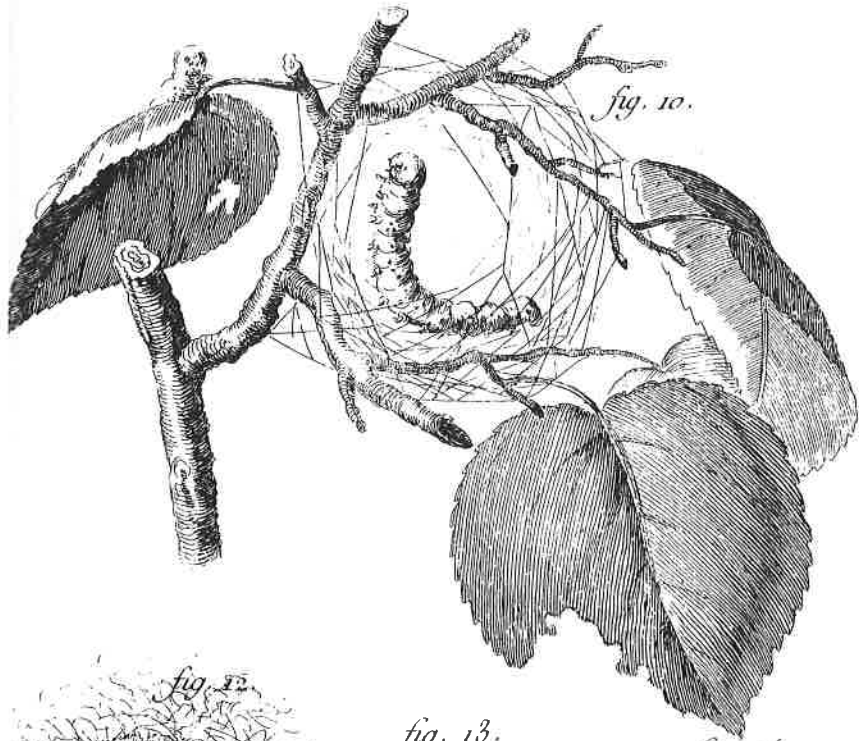

fig. 11.

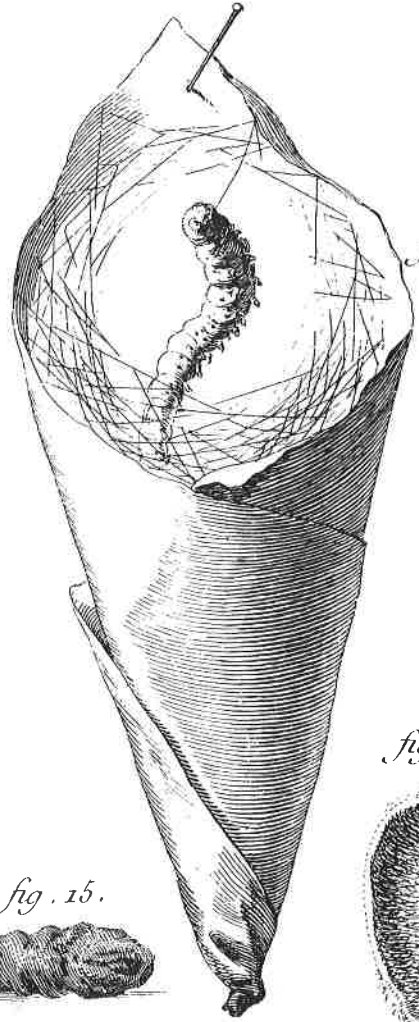

fig. 12.

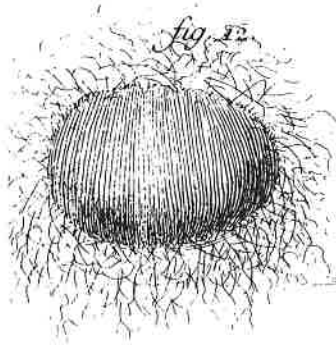

fig. 13.

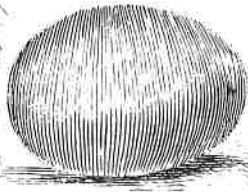

fig. 14.

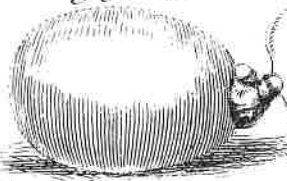

fig. 15.

fig. 16.

fig. 17.

fig. 18.

fig. 7.

